

تفاوت اصلی مجلس دهم با مجالس دیگر طرح نظام انتخاباتی تناسبی در عین سیستم شهرستانی-استانی بود. اما اعمال فرمول تناسبی، با آشفتگی و بهم ریختگی شدید همراه می شد

اولین جرقه اصلاح؛ اکثریت مطلق آرا

بی عیب و نقص، قانونی است که اجرا نشده باشد؛ مشکلات و خلأهای بهترین قوانین، حین اجرا مشخص می شوند. قانون انتخابات نیز از این مسأله مستثنی نیست. با گذر چند انتخابات پس از تصویب قانون انتخابات مجلس در سال ۶۲ ضعف های این قانون رفته رفته مشخص شد و خودنمایی کرد. «اکثریت مطلق آرا» یکی از مشکلاتی بود که در انتخابات های دوم تا چهارم مجلس مورد توجه قرار گرفت چرا که طبق قانون

مجلس پنجم؛ طرح استانی شدن انتخابات

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، هنگام تدوین پیش نویس قانون اساسی توسط مجلس خبرگان قانون اساسی در سال ۵۸، پیشنهاد مجلسی ایالتی در کنار مجلس شورای اسلامی مطرح شد که مورد موافقت قرار نگرفت. پرتنگ شدن مسائل قومی-محلی به جای مسائل حیاتی و کلان کشوری در مجلس های گوناگون، نمایانگر مشکلات الگوی انتخاباتی مجلس بود. این اتفاق طرح استانی شدن انتخابات ها را طی سالیان متمادی بر سر زبان ها انداخت.

اصلاح قانون انتخابات در گذر زمان

فاطمه قاسمی خبرنگار

قانون انتخابات مانند دیگر قوانین کشور در دوره های مختلف مجلس دستخوش تغییراتی شده. اما در طول ۱۰ دوره گذشته مجلس شورای اسلامی هیچگاه فرمول برگزاری انتخابات مجلس تغییری نکرده. با نمایندگانی به چنین تغییراتی رأی نمی دادند یا پس از تصویب به علت مغایرت های گوناگون با قانون اساسی برگشت زده می شد. حالا چند هفته ای است در کمیسیون شورا های مجلس یازدهم، طرحی با هدف به کارگیری توأمان فرمول اکثریتی و تناسبی تصویب شده و در انتظار صحن است. به این بهانه به سراغ مجالس دوره های مختلف رفتیم و عملکرد هر دوره را درباره قانون انتخابات بررسی کردیم تا سیر تحول قانون انتخابات به عنوان مهمترین بستر مشارکت مردمی در دوره های مختلف مشخص شود.

طرح حذف نظارت استصوابی در مجلس ششم

مجلس ششم با ریاست مهدی کروبی یکی از جنجالی ترین دوره های مجلس بود. «لایحه اصلاح قانون انتخابات مجلس» در دولت خاتمی به مجلس ششم رفت. کلیات این لایحه در آبان ۸۱ در صحن علنی مطرح شد و سپس به تصویب رسید. حذف نظارت استصوابی شورای نگهبان، اصلی ترین محور لایحه انتخابات در این طرح قلمداد می شد. به دنبال حذف «نظارت استصوابی»، شرط «اعتقاد و التزام کاندیداهای مجلس به اسلام و ولایت فقیه» نیز در این طرح حذف و «مسلمان بودن» و «ابراز وفاداری به قانون اساسی» در فرم ثبت نام، جایگزین این شروط شد. شورای نگهبان پس از بررسی، این لایحه را در ۳۹ مورد خلاف با قانون اساسی مغایر تشخیص داد و این مغایرت ها را در ۱۰ بند به مجلس برای اصلاح بازگرداند. ورود جدی مجلس به موضوع استانی شدن انتخابات نیز، در مجلس ششم اتفاق افتاد که البته بی حاشیه هم نبود.

مجلس دهم آخرین تلاش ها برای انتخابات استانی

مجلس دهم در آذر ۹۷ با تصویب یک فوریت «اصلاح مواد از قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی» موافقت کرد. طرح مجلس دهم در واقع همان طرح استانی شدن انتخابات مجلس با افزودن برخی تغییرات جدید بود. این طرح مثل طرح قبلی، هر استان را به عنوان یک حوزه انتخابیه، همراه با حوزه های فرعی تابع خود تعریف می کرد. همچنین حدنصاب ۱۵ درصدی رأی در حوزه های فرعی جهت کسب کرسی نمایندگی در این طرح نیز آورده شده بود، تفاوت اصلی مجلس دهم با مجالس دیگر طرح نظام انتخاباتی تناسبی در عین سیستم شهرستانی-استانی بود. اما مشکل اساسی جایی بود که تخصیص کرسی ها در نسبت بین شهرستان های یک استان و در عین حال اعمال فرمول تناسبی با آشفتگی و بهم ریختگی شدید همراه بود. این طرح اگرچه تلاش می کرد نگرش ملی جایگزین رویکرد محلی نمایندگان کند اما مهمترین مشکل طرح استانی شدن انتخابات را به همراه داشت و آن کم رنگ کردن نقش آرای شهرستان ها در مقایسه با مراکز استان ها بود. چراکه مرکز هر استان بیشترین جمعیت همان استان را داراست و بر این اساس حق تصمیم گیری بخش قابل توجهی از مشارکت کنندگان در شهرستان ها سلب می شد. در نهایت این بی تأثیری به سرخوردگی رأی دهندگان و کاهش مشارکت می انجامید. به همین دلیل شورای نگهبان با اعلام اینکه این مصوبه دارای بیش از ۱۰ مورد ابهام، ۴ مورد ایراد خلاف شرع و تعدادی ایراد خلاف قانون اساسی است، نظر مخالفش درباره طرح انتخاباتی مجلس دهم را اعلام کرد. مجلس دهم در نهایت نتوانست مشکلات این طرح را حل کند و پرونده اصلاح قانون انتخابات مجلس همچون گذشته به مجلس بعدی واگذار شد.

مجلس هشتم و نهم درگیری مجلس با طرح استانی شدن انتخابات ادامه دارد

مجالس هشتم و نهم با ریاست علی لاریجانی ادامه دهنده مجالس قبل در مسیر اصلاح قانون انتخابات بودند. مجلس نهم در سال ۹۴ با طرح «استانی-شهرستانی شدن حوزه های انتخابیه» برای اصلاح قانون انتخابات مجلس اقدام کرد. این طرح به منظور حل مشکلات طرح های قبلی در کنار کسب بالاترین رأی در هر استان، کسب حداقل ۱۵ درصد رأی از حوزه های فرعی را نیز به عنوان شرط لازم جهت کسب کرسی نمایندگی مطرح کرده بود. این طرح نیز کامل نبود و شورای نگهبان اشکالات سابق را برای طرح فعلی وارد دانست و با اعلام مغایرت طرح با اصول قانون اساسی و شرع با این طرح مخالفت کرد. مواردی مانند: «تشدید اختلاف های محلی، قومی و قبیله ای»، «کاهش مشارکت مردم در انتخابات»، «افزایش هزینه عمومی» و «ایجاد تبعیض ناروا»، دلایل اصلی مخالفت شورای نگهبان با این طرح بود.

مجلس هفتم اصلاح طرح انتخابات استانی

نمایندگان مجلس هفتم در سال ۸۶ با ریاست حداد عادل، طرح استانی شدن انتخابات مجلس را پس از اعمال تغییرات در طرح های مجلس های پیشین دنبال کرد. در طرح جدید، استانی شدن انتخابات شامل همه استان ها نمی شد. مطابق این طرح محدوده جغرافیایی هر حوزه انتخابیه تعیین شده و هر یک از استان ها به عنوان یک حوزه انتخابیه اصلی و توابع استان، حوزه های انتخابیه فرعی محسوب می شدند. شرط تعلق محلی برای انتخاب شدن نامزدها در این طرح ضروری بود و نامزدها باید متولد آن محل و دارای سابقه نمایندگی بودند یا حداقل سه سال سابقه سکونت در محدوده حوزه را می داشتند. کسب اکثریت نسبی در سطح استان ملاک راهیابی به پارلمان در این طرح حساب می شد. این تغییرات اگرچه طرح های سابق را کارآمدتر کرده بودند اما مشکل اصلی یعنی سلب حق انتخاب برخی حوزه های نمایندگی کوچک همچنان باقی مانده بود. بر همین اساس شورای نگهبان ایرادات طرح قبلی را همچنان بر طرح جدید وارد می دانست در نتیجه طرح جدید رأی نیاورد.

مهمترین مشکل

نظام انتخاباتی

تناسبی در

عین سیستم

شهرستانی-

استانی، کم رنگ

کردن نقش آراء

شهرستان ها در

مقایسه با مراکز

استان ها است.

موضوعی که در

مجلس دهم

تصویب و به علت

مغایرت های

گوناگون با قانون

اساسی از جمله

تأثیر در کاهش

انگیزه مشارکت،

از سوی شورای

نگهبان تأیید

نشد